

การนำเสนอแนวทางการสอนศิลปะของอาเซียนระดับประถมศึกษา
โดยใช้ศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม
PROPOSED GUIDELINES FOR ASEAN ART TEACHING AT ELEMENTARY
EDUCATION LEVEL BY USING MULTICULTURAL ART EDUCATION

นางสาววริษฐา สง่าวงศ์ **

Warittha Sa-ngawong

ผศ.ดร. อำไพ ติรันนสาร***

Asst. Prof. Ampai Tiranasar, Ph.D.

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนศิลปะของอาเซียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 2. เพื่อนำเสนอแนวทางการสอนศิลปะของอาเซียนระดับประถมศึกษาโดยใช้ศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม ในด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน และการวัดประเมินผล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ครูผู้สอนสาระทัศนศิลป์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาสู่ประชาคมอาเซียน: Spirit of ASEAN จำนวน 134 คน แบ่งเป็น ครูผู้สอนที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 122 คน โดยใช้ในการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ครูผู้สอนที่ให้สัมภาษณ์ และสังเกตการสอน จำนวน 12 คน โดยใช้ในการสุ่มแบบเจาะจง และผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะและวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จำนวน 8 คน โดยใช้ในการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตการสอน สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนศิลปะส่วนใหญ่จัดการสอนแบบบูรณาการเรื่องอาเซียน แต่ยังไม่มีความรู้ด้านงานศิลปกรรมของอาเซียน เนื่องจากขาดแหล่งข้อมูล และขาดคำแนะนำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ ในส่วนความคิดเห็นของครูผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญต่อการสอนศิลปะของอาเซียนโดยใช้ศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม สรุปได้ดังนี้ 1) ด้านวัตถุประสงค์ ควรมีความรู้ ความเข้าใจในศิลปะที่มีความแตกต่างหลากหลาย มีความชื่นชมและยอมรับคุณค่างานศิลปะ 2) ด้านเนื้อหาสาระ ควรมีความรู้รูปแบบและประเภทของงานศิลปะ อิทธิพลทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ส่งต่อการสร้างสรรคงานศิลปะ 3) ด้านการจัดกิจกรรม ควรมีการอภิปรายถึงแหล่งที่มาของงานศิลปะ อิทธิพลทางสังคม วัฒนธรรมที่ส่งต่อการสร้างงานศิลปะ การสร้างสรรคงานศิลปะโดยกำหนดหัวข้อเกี่ยวกับประเพณี และวัฒนธรรม และควรมีการนำวัสดุในท้องถิ่นมาสร้างสรรคงานศิลปะโดยใช้เทคนิควิธีการจากงานศิลปะของอาเซียน 4) ด้านสื่อการสอน ควรมีภาพตัวอย่างงานศิลปะ หนังสือภาพประกอบ แบบจำลอง การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ นอกสถานที่ การใช้สื่อมัลติมีเดีย และการใช้สื่อประเภทเกม 5) ด้านการวัดประเมินผล ควรมีความรู้ ความเข้าใจ และยอมรับในความหลากหลายทางศิลปะ วัฒนธรรมทั้งไทยและอาเซียน ซึ่งผลการวิจัยข้างต้นนี้เป็นประเด็นที่ใช้ในการนำเสนอแนวทางการสอนศิลปะของอาเซียนระดับประถมศึกษาโดยใช้ศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

* บทความนี้ได้รับการสนับสนุนวิจัยจาก “ทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิต” บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

** นิสิตมหาบัณฑิตสาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรีและนาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: waritth@hotmail.com

*** อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail Address: Ampai.Ti@chula.ac.th

ISSN 1905-4491

Abstract

The purposes of this study were: to study ASEAN art teaching at elementary education level 4-6; to propose guidelines for ASEAN art teaching at elementary education level by using multicultural art education in the following aspects: objectives, content, instructional activities, media, and evaluation. The sample group comprised 134 grade 4-6 art teachers in the "ASEAN prototype schools: Spirit of ASEAN.": 122 art teachers responded to the questionnaire by using simple random sampling and 12 art teachers were interviewed by using purposive sampling and 8 experts of art and culture in southeast Asia were interviewed by means of snowball sampling. The research instruments were questionnaire, interview, and teaching observation form. The data were analyzed by means of frequencies, arithmetic means ($\bar{x}$), standard deviation (S.D.) and content analysis.

The research results revealed that most of art teachers integrated teaching content concerning ASEAN in general in their lessons but not about ASEAN's arts directly due to the teachers lacking the knowledge resources and suggestions from the specialists. The teachers and the specialism in ASEAN arts teaching by using multicultural art education that were as follows: 1) Objectives: the students should have knowledge and understanding of the diversity in ASEAN art, have appreciation and acceptance the values of ASEAN art. 2) Content: should have contents of style and type of arts including influence of religious and culture that affected art creation. 3) Instructional activity: should have discussion of art resources, influences of society and culture that affected arts creation, art making by specifying the topic of tradition and culture of ASEAN and should use local materials to create art works by using techniques in creation of ASEAN art. 4) Media: should have sample picture of artwork, illustration books, prototypes of study from learning resources outdoor, multimedia and game media using in teaching of ASEAN art. 5) Evaluation: the students learn, understand and accept the diversity arts and cultures of Thailand and ASEAN. These research results are used to propose guidelines for ASEAN art teaching at elementary education level using multicultural art education.

คำสำคัญ: การสอนศิลปะ/ศิลปะอาเซียน/การศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา/ศิลปะศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

KEYWORDS: TEACHING ART/ASEAN ART/ELEMENTARY EDUCATION LEVEL/MULTICULTURAL ART EDUCATION

บทนำ

จากจุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มอาเซียนซึ่งมีจุดประสงค์หลักคือเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจในภูมิภาค แต่การสร้าง ความมั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรมก็มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน เนื่องจากสังคมและวัฒนธรรมที่มีความเข้มแข็งจะเป็นตัวชี้วัดแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาอาเซียนให้ทัดเทียมกับนานาประเทศ ซึ่งประชาสังคมและวัฒนธรรม เป็นหนึ่งในเสาหลักของอาเซียนอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์ (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC) โดยมีการกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ว่าด้วยการศึกษา คือ การสร้างสังคมความรู้โดยส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง และสร้างความตระหนักรู้เรื่องอาเซียนในกลุ่มเยาวชน ผ่านทางการศึกษาและกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างอัตลักษณ์อาเซียนบนพื้นฐานของ มิตรภาพและความร่วมมือซึ่งกันและกัน (กรมอาเซียน, 2552)

การรวมตัวกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งภายในภูมิภาคจึงจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ในอาเซียน ทำความรู้จักกับวิถีชีวิต สังคมของคนแต่ละชาติในอาเซียน และเปิดใจเรียนรู้วัฒนธรรมอันหลากหลาย ซึ่งศิลปะนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งที่บ่งบอกถึงความเจริญงอกงามของวัฒนธรรมในแต่ละชนชาติ ดังที่ พระเจ้าจอร์จที่ 6 แห่งสหราชอาณาจักรได้พระราชทานคำอธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมไว้เมื่อ พ.ศ. 2484 ว่า วัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคมมีทั้งส่วนที่จับต้องได้และไม่ได้ เช่น กวีนิพนธ์ ศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อร่างสร้าง ความประพฤติปฏิบัติของประชาชาติ ศิลปะของแต่ละชนชาติบ่งบอก

ถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติ (ธิดา สาระยา, 2552) ความมีเอกลักษณ์ประจำชาตินั้นดูได้จากศิลปะของแต่ละชนชาติ ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงความมีอารยธรรมของชนชาติ ส่วนในการจะก่อให้เกิดการมองเห็นคุณค่าของศิลปะได้นั้น จะต้องผ่านการรับรู้เชิงประสบการณ์ทางสุนทรียภาพอันจะนำไปสู่ความซาบซึ้งในศิลปะ คุณค่าของศิลปะ เป็นเรื่องของพัฒนาการการรับรู้ การมองเห็นคุณค่าโดยการฝึกฝนการคิดวิเคราะห์จากการมองเห็น ให้รู้จักแยกแยะในสิ่งที่มีคุณค่า เมื่อสามารถแยกแยะ วิเคราะห์จากสิ่งที่มากระทบทางสายตาสายตาจะไม่ทำให้เห่อเหิมไปตามกระแสนิยม รู้เท่าทันและคิดอย่างเป็นระบบ กระแสนิยมที่ไหลบ่ามานี้มักทำให้คนสังคมหลงลืมความเป็นตัวตนของตนเองและมองข้ามสิ่งอันมีคุณค่าที่ตนเองมีอยู่เสมอ (ชะวักชัย ภาติณฐ, 2544) ซึ่งหากมีการส่งเสริมการเรียนรู้ในการมองเห็นถึงคุณค่าของศิลปะที่มีพื้นฐานร่วมกันในภูมิภาคอาเซียนแล้ว ก็จะเป็นเกราะกำบังให้คนรุ่นใหม่ไม่ไหลไปตามกระแสนิยมที่เขี้ยวกรากอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้และส่งผลกระทบต่อ การสร้างทัศนคติอันดีต่อประเทศสมาชิกในอาเซียน

สำหรับสภาพการรับรู้ของผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาในเรื่องของประเทศเพื่อนบ้านที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน จากการย้อนกลับไปดูแบบเรียนไทย เมื่อวิเคราะห์ในเชิงลึกแล้วกลับพบว่า มีการปลูกฝังทัศนคติบางอย่างต่อผู้เรียนเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านในเชิงลบ ทำให้ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเยาวชนไทยได้รับการปลูกฝังเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านว่ามีความสามารถที่ด้อยกว่า หรือการเป็นประเทศศัตรูคู่แข่ง (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2552) จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังเรื่องประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านที่ผิดอยู่เสมอ ซึ่งครูผู้สอนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติของตนเอง และมีมุมมองที่เป็นกลางเพื่อไม่ให้เกิดการปลูกฝังไปสู่ผู้เรียนที่ผิดๆ เช่นเดียวกับแนวทางการสอนศิลปศึกษาแบบพหุ-วัฒนธรรม ที่ครูผู้สอนต้องตระหนักถึงการนำเสนอวัฒนธรรมอื่นโดยเข้าใจถึงแนวคิดของวัฒนธรรมนั้นอย่างแท้จริงและนำเสนอโดยชื่นชมในความแตกต่าง (Bates, 2000) ฉะนั้นการให้ความรู้และการปลูกฝังทัศนคติที่ถูกต้องสำหรับผู้เรียนในระดับประถมศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศสมาชิกอาเซียนในระดับที่มีความซับซ้อนมากขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการได้มีการวางหลักสูตรอาเซียนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษาโดยกำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนอาเซียนและวางกรอบคุณลักษณะเด็กไทยสู่อาเซียนที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ คือ ให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนและประเทศสมาชิกอาเซียน ด้านทักษะ/กระบวนการ คือ ให้ผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และด้านเจตคติ คือ ให้ผู้เรียนมีความตระหนักในความเป็นอาเซียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554) ซึ่งการนำหลักสูตรอาเซียนมาใช้ในโรงเรียนส่วนใหญ่แล้ว พบว่า เป็นการจัดการเรียนการสอนเรื่องอาเซียนโดยบูรณาการกับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยเฉพาะในสาระสังคมและวัฒนธรรมมีการจัดการเรียนการสอนเรื่องอาเซียนได้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางมากที่สุด ในขณะที่สาระศิลปะนั้นจากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า ครูผู้สอนยังขาดแหล่งข้อมูลด้านศิลปะของอาเซียนที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการสอดแทรกเนื้อหาด้านศิลปะและวัฒนธรรมของอาเซียนกับหน่วยการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางก็ยังไม่มีความสอดคล้องกัน นอกจากนี้ยังพบว่า สื่อสิ่งพิมพ์ที่ให้ความรู้ด้านศิลปะ และวัฒนธรรมของอาเซียนมีอยู่น้อยมาก และถูกจำกัดอยู่แต่ในเฉพาะวงการของผู้เชี่ยวชาญและนักประวัติศาสตร์ศิลปะ ซึ่งการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมในอาเซียนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดความเข้าใจในพื้นฐานทางสังคมของคนในแต่ละชนชาติในอาเซียนมากขึ้น แต่หากขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างชนชาติในอาเซียนก็จะมีโอกาสก่อตัวขึ้นมาได้ง่าย

ทั้งนี้ รูปแบบงานศิลปะของอาเซียนนั้นมีทั้งความคล้ายคลึงและความแตกต่างหลากหลายซึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้งานศิลปะของแต่ละชาติมีความแตกต่างหรือคล้ายคลึงกันนั้นคือ ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติ การสอนศิลปะของอาเซียนจึงจำเป็นที่จะต้องให้ความรู้ด้านสังคมและวัฒนธรรมในอาเซียนควบคู่กันไปด้วย ขณะที่เนื้อหาที่เกี่ยวกับความแตกต่างหลากหลายเป็นเรื่องที่มีความละเอียดซับซ้อน ครูผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจและสังเคราะห์ข้อมูลความรู้เพื่อนำมาจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนจึงควรอยู่ในวัยที่ผู้เรียนเริ่มเข้าสู่การใช้เหตุผล มองโลกในความเป็นจริง รู้จักการสังเกต ซึ่งเป็นวัยที่ผู้เรียนมีอายุระหว่าง 9-12 ปี กำลังศึกษาในระดับชั้นประถมตอนปลาย โดย โลเวนเฟลด์และบริตเตน (Lowenfeld & Britain, 1987) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางศิลปะของผู้เรียนในวัยนี้ว่า ผู้เรียนจะเริ่มสร้างงานในลักษณะเหมือนจริง มีการถ่ายทอดผลงานตามความเป็นจริงมากขึ้น ใส่ใจกับรายละเอียดและสภาพแวดล้อมภายในภาพ จากปัจจัยดังกล่าว จึงนำไปสู่การวิจัยเพื่อหาแนวทางในการจัดการเรียนการสอนศิลปะของอาเซียน โดยแนวคิด ทฤษฎีการสอนศิลปะศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมจึงน่าจะเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่น่าสนใจในการนำมาใช้จัดการเรียนการสอนศิลปะของอาเซียนให้กับผู้เรียนในระดับประถมศึกษา ซึ่งการสอนศิลปะศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมนี้เป็นการนำแนวคิดทฤษฎีในเรื่องการจัดการสอนศิลปะภายใต้บริบทของสังคม วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างหลากหลาย รวมทั้งการสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องพหุวัฒนธรรมให้แก่ผู้เรียนผ่านงานศิลปะ โดยหลักการสอนศิลปะศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมมี 6 ข้อ ได้แก่ 1. ให้ความสำคัญกับการให้ความรู้ด้านการผลิตผลงานศิลปะควบคู่กับความรู้ด้านบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่งานศิลปะนั้นถูกผลิตขึ้น 2. ไม่เพียงแต่ครูผู้สอนต้องให้คุณค่ากับสังคมและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างแต่ยังต้องมีทัศนคติที่เป็นกลางไม่เอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง 3. สนับสนุนให้แหล่งชุมชนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ด้านความแตกต่างหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม 4. ใช้กระบวนการทางมานุษยวิทยาเพื่อระบุกลุ่มคนในสังคมวัฒนธรรมและทักษะความเชี่ยวชาญของกลุ่มบุคคลในการผลิตสิ่งซึ่งมีคุณค่าทางสุนทรีย์ 5. การนำเสนอความแตกต่างหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม เชื้อชาติ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวภายนอกห้องเรียน เรื่องราวในชุมชนและในระดับชาติ 6. มุ่งประเด็นเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของมนุษย์ อันได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ พื้นฐานทางด้านจิตใจ อายุ เพศ สัญชาติ เชื้อชาติ (Wasson, Stuhr, & Petrovich-Mwaniki, 1990) จากหลักการดังกล่าว นำไปสู่แนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม คือ 1. ชั้นเตรียมการสอนของครูผู้สอน 2. การพิจารณาเนื้อหาที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน 3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4. สื่อการสอนและแหล่งข้อมูลทางสังคม วัฒนธรรม 5. การประเมินผล

การให้ความรู้แก่ผู้เรียนในความหลากหลายทางศิลปะและวัฒนธรรมในอาเซียนจะช่วยเปิดมุมมองให้มองเห็นแง่มุมของศิลปะที่หลากหลาย การเรียนรู้จากมุมมองที่เปิดกว้างจะนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ มองเห็นคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างหลากหลาย เกิดความรักและหวงแหนศิลปะและวัฒนธรรมของชาติตนและในอาเซียน มีเจตคติที่ดีต่อประเทศสมาชิกอาเซียนอันจะเป็นรากฐานสำคัญในการประสานความสัมพันธ์อันดีในอาเซียนสืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนศิลปะของอาเซียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการสอนศิลปะของอาเซียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โดยใช้ศิลปะศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ประชากรที่อยู่ในขอบเขตการวิจัย คือครูผู้สอนในสาระทัศนศิลป์ระดับชั้นประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา (สพป.) ที่อยู่ในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาสู่ประชาคมอาเซียน: Spirit of ASEAN จำนวน 189 โรงเรียน แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1. กลุ่ม Sister School เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ที่อยู่ในเขตเมืองมีการสอนภาษาประเทศเพื่อนบ้าน จำนวน 15 โรงเรียน 2. กลุ่ม Buffer School เป็นโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ติดชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน มีการสอนภาษาของประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ติดชายแดนนั้น จำนวน 14 โรงเรียน 3. กลุ่ม ASEAN Focus School เน้นการจัดการเรียนการสอนในสาระสังคม ในเรื่องอาเซียน มีการสอนรายวิชาอาเซียนศึกษา จำนวน 9 โรงเรียน และ 4. กลุ่ม ASEAN Learning School เป็นโรงเรียนที่กำหนดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เรื่องอาเซียน จำนวน 151 โรงเรียน และกลุ่มประชากรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ และวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งเป็น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์ จำนวน 20 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ
  - 1.1 ครูผู้สอนในสาระทัศนศิลป์ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 12 คน ที่สอนในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาสู่ประชาคมอาเซียน: Spirit of ASEAN โดยใช้ในการสุ่มแบบเจาะจง กล่าวคือ ครูผู้สอนเป็นผู้มีประสบการณ์ในการสอนสาระศิลปะไม่ต่ำกว่า 5 ปี หรือมีตำแหน่งเป็นหัวหน้ากลุ่มสาระศิลปะ
  - 1.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะและวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จำนวน 8 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snow Ball Sampling) ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ไม่ต่ำกว่า 5 ปี โดยมีความเชี่ยวชาญเฉพาะในด้านศิลปกรรม หรือประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือด้านสังคมและวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม คือ ครูผู้สอนในสาระทัศนศิลป์จำนวน 122 คน โดยใช้วิธีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane (Taro Yamane) กำหนดให้ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% สัดส่วนความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 จะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 122 โรงเรียน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 189 โรงเรียน และเมื่อกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยจึงทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มอย่างง่าย โดยใช้ตารางเลขสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นภายใต้กรอบแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสอนศิลปะของอาเซียนระดับประถมศึกษาโดยใช้ศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตการสอน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แบบสอบถามความคิดเห็นของครูผู้สอนในสาระทัศนศิลป์ เรื่องการนำเสนอแนวทางการสอนศิลปะของอาเซียนระดับประถมศึกษาโดยใช้ศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม
2. แบบสัมภาษณ์ครูผู้สอนในสาระทัศนศิลป์ เรื่องการนำเสนอแนวทางการสอนศิลปะของอาเซียนระดับประถมศึกษาโดยใช้ศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง เป็นคำถามปลายเปิด
3. แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ และวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เรื่องการนำเสนอแนวทางการสอนศิลปะของอาเซียนระดับประถมศึกษาโดยใช้ศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

แบบก็มีโครงสร้าง เป็นคำถามปลายเปิด

4. แบบสังเกตการจัดการเรียนสอนศิลปะของอาเซียนของครูผู้สอนในสาระทัศนศิลป์ในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาสู่ประชาคมอาเซียน จำนวน 12 โรงเรียน แบ่งเป็น กลุ่ม Sister School จำนวน 3 โรงเรียน กลุ่ม Buffer School จำนวน 2 โรงเรียน กลุ่ม ASEAN Focus จำนวน 2 โรงเรียนและกลุ่ม ASEAN Learning School จำนวน 5 โรงเรียน เป็นแบบสังเกตการสอนแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อทำการบันทึกสิ่งที่สังเกตได้จากสภาพจริงในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน รูปแบบของการบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ จะทำการบันทึกสิ่งที่ปรากฏว่ามี หรือ ไม่มี ในการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน พร้อมทั้งให้รายละเอียดเพิ่มเติมจากสิ่งที่ปรากฏ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) และนำเครื่องมือวิจัยที่เป็นชุดคำถามประเภทแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบความตรงทางเนื้อหาแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) เพื่อหาความเที่ยงของเครื่องมือ (Reliability) โดยทดลองใช้แบบสอบถามกับกลุ่มประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน นำผลการทดลองมาคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (α -Coefficient) ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ซึ่งผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ของค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นที่ 0.5 ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.93 หมายถึง มีค่าความเชื่อมั่นในระดับสูง แบบสอบถามชุดนี้จึงมีคุณภาพในการเก็บข้อมูลวิจัยต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ดำเนินการจัดส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างทางไปรษณีย์ โดยส่งแบบสอบถามให้ครูผู้สอน 1 คน ต่อ 1 โรงเรียน และจากการส่งแบบสอบถามทั้งหมด 122 ฉบับ ได้รับเอกสารคืน 92 ฉบับ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 75.4 ของแบบสอบถามทั้งหมด

2. การเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตการสอนของครูผู้สอนสาระทัศนศิลป์ ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากทางโรงเรียนเพื่อติดต่อขอสัมภาษณ์และสังเกตการสอนครูผู้สอนในสาระทัศนศิลป์ ระดับชั้น ป.4- ป.6 ที่อยู่ในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาสู่ประชาคมอาเซียน: Spirit of ASEAN โดยผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเองซึ่งครอบคลุมทั้ง 4 กลุ่มโรงเรียน ได้แก่ Sister School, Buffer School, ASEAN Focus School และ ASEAN Learning School และครอบคลุมในทุกภูมิภาคของประเทศ โดยมีจังหวัดที่เป็นตัวแทนของแต่ละภูมิภาคคือ พิษณุโลก อุดรธานี สมุทรสาคร สระบุรี บุรีรัมย์ สุรินทร์ อุบลราชธานี ชลบุรี และ ประจวบคีรีขันธ์

5. การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ และวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามและสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยการแจกแจงความถี่ และการหาค่าร้อยละ สรุปและอภิปรายผลในรูปของความเรียงตามลำดับความถี่จากมากไปหาน้อย ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลจากความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นแบบมาตราส่วนการประมาณค่า (Rating Scale) ของ Likert (Likert Scale) วิเคราะห์

ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ ตามข้อคำตอบที่แบ่งออกเป็น 5 ระดับ แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความหมายของคำตอบในแต่ละระดับ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกตการจัดการเรียนสอน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำมาแจกแจงความถี่ แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการสอนศิลปะของอาเซียนระดับชั้นประถมศึกษาโดยใช้ศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม สรุปผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาการจัดการเรียนการสอนศิลปะของอาเซียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

1.1 สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอน

1.1.1 การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาสู่อาเซียน: Spirit of ASEAN ส่วนใหญ่มีการจัดการเรียนการสอนโดยการบูรณาการเรื่องอาเซียนเข้ากับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ควบคู่กับการจัดทำรายวิชาเพิ่มเติม อาเซียนศึกษาในสาระสังคมศึกษา รองลงมาคือจัดเป็นกิจกรรมชุมนุมอาเซียนและมีการจัดการสอนภาษาประเทศเพื่อนบ้าน อันได้แก่ ภาษาลาว ภาษาพม่า ภาษาเขมร อีกทั้งโรงเรียนยังมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้เรื่องอาเซียนและแนวทางการจัดการเรียนการสอนเรื่องอาเซียนให้แก่โรงเรียนที่อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาเดียวกัน

1.1.2 สภาพทั่วไปในการจัดการเรียนการสอนศิลปะของอาเซียน พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีปัญหาในการไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่ทำให้ความรู้ หรือที่มีเนื้อหาด้านศิลปะของอาเซียน เนื้อหาส่วนใหญ่จึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรมของแต่ละประเทศสมาชิกในอาเซียน ในส่วนของการจัดกิจกรรมศิลปะพบว่า ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมศิลปะปฏิบัติ ได้แก่ การวาดภาพระบายสี รองลงมาคือ การประดิษฐ์สื่อการเรียนรู้เรื่องอาเซียน และกิจกรรมการปั้นดินน้ำมัน นอกจากนี้ยังพบว่า มีกิจกรรมการแสดงนาฏศิลป์และดนตรี ASEAN ในด้านสื่อการสอน พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่จะใช้สื่อการสอนที่มีในศูนย์อาเซียนอยู่แล้ว และในส่วนของ การวัดประเมินผล พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้การประเมินด้านทักษะของผู้เรียนจากการจัดองค์ประกอบความคิดสร้างสรรค์ การใช้วัสดุอุปกรณ์ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และปฏิบัติงานได้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ มีการประเมินความรู้จากการทำข้อสอบบ้าง ส่วนการประเมินด้านเจตคติประเมินจากกระบวนการกลุ่ม และความสามัคคีในการทำงาน

1.2. สรุปผลการวิจัยจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.2.1. ด้านวัตถุประสงค์ จากผลการวิจัยสรุปว่า ควรกำหนดให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในศิลปะ วัฒนธรรมโดยรวมของแต่ละประเทศในอาเซียน สามารถจำแนกรูปแบบและประเภทของงานศิลปะได้เบื้องต้น

1.2.2 เนื้อหาสาระ จากผลการวิจัยสรุปว่า ควรมีเนื้อหาในเรื่องประเภทและรูปแบบงานศิลปะของประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีความใกล้เคียงกับงานศิลปกรรมของไทย ควรมีเนื้อหาที่เชื่อมโยงที่ส่งผลต่อการสร้างงานศิลปะของอาเซียน เช่น ศาสนา สังคม วัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ และลักษณะทางภูมิศาสตร์ ควรมีเนื้อหาที่เชื่อมโยง เปรียบเทียบความเหมือน ความแตกต่างระหว่างงานศิลปะไทยกับประเทศสมาชิกอาเซียน ทั้งนี้ การนำเสนอในเรื่องของความแตกต่างหลากหลาย ไม่ควรเป็นไปในเชิงเปรียบเทียบว่าชาติใดเหนือกว่า

หรือด้อยกว่ากัน ควรมีเนื้อหาที่กล่าวถึงประเทศเพื่อนบ้านในเชิงสร้างสรรค์ไม่แสดงถึงความดูถูกเหยียดหยาม ไม่ใช้มาตรฐานตัวเอง ในการชี้วัดหรือประเมินค่าของคนอื่น

1.2.3 การจัดการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรมีการอภิปราย ในชั้นเรียนโดยครูยกตัวอย่างงานศิลปะจากประเทศต่างๆ ในอาเซียนเพื่อให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายในเรื่อง แหล่งที่มาของงานศิลปะ วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ผลงาน และกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะ รองลงมาคือ ควรมีกิจกรรมการสร้างสรรคงานศิลปะโดยมีหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องราว ประเพณี ศิลปะและ วัฒนธรรมของผู้คนในอาเซียน การสร้างสรรค์งานศิลปะโดยนำรูปแบบงานศิลปะของประเทศสมาชิก ในอาเซียนมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานและมีการใช้วัสดุในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ผลงาน ส่วน ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่า ควรมีกิจกรรมกลุ่มที่เป็นการละเล่น หรือเกมความรู้ที่สอดแทรกเรื่องศิลปะ วัฒนธรรมในอาเซียน และมีกิจกรรมกิจกรรมการศึกษาออกสถานที่ ในชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัวผู้เรียน ซึ่งสามารถมองเห็นและจับต้องได้ง่าย

1.2.4 สื่อการสอน พบว่า ครูผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันในการใช้สื่อการ สอนประเภทรูปภาพมากที่สุด เพราะจะช่วยส่งเสริมการจำและมีความเป็นรูปธรรม จับต้องได้มากกว่าสื่อที่เป็น เอกสาร ตำรา รองลงมาคือสื่อประเภทเกม ช่วยทำให้การเรียนรู้ไม่น่าเบื่อ ผู้เรียนสนุกสนาน และกระตุ้นให้ อยากรู้มากขึ้น สื่อประเภทเทคโนโลยี มีลิตมีเดีย หรือสื่อที่มีภาพเคลื่อนไหว จะดึงดูดความสนใจของ ผู้เรียนได้มาก แหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ โดยเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของตนเอง ชุมชนหรือสิ่งแวดล้อม ที่ใกล้ตัวผู้เรียนที่ปรากฏอิทธิพลทางศิลปะของประเทศสมาชิกอาเซียน สื่อประเภทแบบจำลอง ควรมี การประยุกต์ใช้สิ่งของในท้องถิ่นมาเป็นสื่อประกอบการเรียนรู้ สื่อประเภทเอกสารตำรา ควรมีเนื้อหาที่ชัดเจน เข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน มีการอ้างอิงถึงแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และสื่อประเภทแผนที่แสดงแหล่งที่ตั้งของ อาณาจักรและโบราณสถานที่สำคัญในอดีต

1.2.5 การวัดประเมินผล พบว่า ครูผู้สอนมีความคิดเห็นว่า ควรมีการวัดประเมินผลตามกรอบ ของตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ รองลงมาคือ คือการพิจารณาจากทักษะในการปฏิบัติงานศิลปะ และผู้เรียนมี ความชื่นชอบ ความพึงพอใจที่ได้เรียนรู้เรื่องศิลปะ วัฒนธรรมของไทยและประเทศสมาชิกในอาเซียน ส่วน ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่า ควรมีการใช้แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรู้เรื่องศิลปะ วัฒนธรรมของอาเซียน รองลงมาคือการประเมินด้านความรู้ ในเรื่อง การประเมินผลจากการคิดวิเคราะห์ การตอบคำถามอย่างมีเหตุผลบรรยาย สาธยาย เล่าเรื่อง ไม่ใช่ข้อสอบเพื่อจำแต่วัดที่ความเข้าใจ

1.3 สรุปผลการวิจัยจากแบบสังเกตการสอนศิลปะของอาเซียน สรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1.3.1 ด้านการเตรียมการสอนของครูผู้สอน พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการเตรียมการสอน โดยค้นคว้าแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศิลปะอาเซียน มีการกำหนดหน่วยการเรียนรู้เรื่องศิลปะของอาเซียนและ นำหน่วยการเรียนรู้มาเขียนแผนจัดการเรียนรู้ มีบางโรงเรียนที่เพิ่งดำเนินการเขียนแผนการเรียนรู้สาระศิลปะ ที่บูรณาการกับอาเซียนและจะเริ่มใช้แผนการเรียนรู้ดังกล่าวในภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา 2556

1.3.2 การกำหนดวัตถุประสงค์ พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับตัวชี้วัดในสาระทัศนศิลป์ และสอดคล้องกับตัวชี้วัดตามแนวทางการจัดการเรียนรู้สู่ประชาคม อาเซียนระดับชั้นประถมศึกษา

1.3.3 เนื้อหาสาระ พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ยังไม่มีหรือนำเนื้อหาด้านศิลปะ และวัฒนธรรมของ อาเซียนเข้ามาสอดแทรกในการจัดการเรียนการสอนโดยตรง และหากเปรียบเทียบเนื้อหาในสาระทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์แล้ว จะพบว่า ในสาระนาฏศิลป์มีการนำเนื้อหาด้านศิลปะการแสดงของอาเซียนมา

สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด โดยจะเป็นเรื่องของท่ารำของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะท่ารำของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว กัมพูชา อินโดนีเซีย

1.3.4 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับแผนการเรียนรู้ มีใบงานให้ผู้เรียน ในส่วนของการสาธิต พบว่า ครูผู้สอนยังไม่มีการตัวอย่างหรือสาธิตวิธีการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ของอาเซียน แต่ในสาระดนตรีและนาฏศิลป์ พบว่า ครูผู้สอนมีการสาธิตท่ารำและการสาธิตการบรรเลงเพลงพื้นเมืองของประเทศเพื่อนบ้านให้แก่ผู้เรียน

1.3.5 สื่อการสอน พบว่า ในห้องเรียนส่วนใหญ่ยังไม่มีตัวอย่างผลงานจำลอง หรือชิ้นงานจริงจากประเทศต่างๆ ในอาเซียน สื่อการสอนที่เกี่ยวกับอาเซียน จะจัดอยู่ในห้องศูนย์อาเซียน นอกจากนี้ยังพบว่าทุกโรงเรียน มีการใช้บอร์ดอิเล็กทรอนิกส์ ในห้องศูนย์อาเซียน พร้อมกับคู่มือการใช้งาน และพบว่า มีโรงเรียนที่มีเครื่องฉายวีดิทัศน์ในห้องเรียนทัศนศิลป์ ในส่วนของอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีอุปกรณ์ทางศิลปะที่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานศิลปะในชั้นเรียน และมีบางโรงเรียนที่ห้องเรียนและอุปกรณ์เกิดการชำรุด เสียหายจากเหตุการณ์น้ำท่วม

1.3.6 การประเมินผล พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่มีการประเมินจากผลงานของผู้เรียน ในด้านความคิดสร้างสรรค์ การปฏิบัติผลงานได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ความสะอาดเรียบร้อยของผลงาน การใช้วัสดุอุปกรณ์ ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีใบงานให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน นอกจากนี้ยังมีการประเมินจากแฟ้มสะสมผลงานของผู้เรียน มีการประเมินผลจากการสังเกตพฤติกรรม โดยสังเกตจากการวางแผนปฏิบัติงาน ขั้นตอนการปฏิบัติงาน ความตั้งใจในการทำงาน ความรับผิดชอบในการส่งงานให้ทันตามกำหนดเวลา

1.3.7 บรรยากาศภายในห้องเรียน พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่จัดการเรียนการสอนในห้องเรียนปกติ มีบางโรงเรียนที่มีห้องเรียนทัศนศิลป์แยกออกมาเป็นสัดส่วน ซึ่งส่วนใหญ่พบว่า มีบรรยากาศในชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และมีบางโรงเรียนที่ควรปรับปรุงในเรื่องการใช้พื้นที่ในห้องเรียน และความสะดวกสบายเรียบร้อยในห้องเรียน ในส่วนห้องศูนย์อาเซียน พบว่า โดยส่วนใหญ่ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการจัดวางสื่อการเรียนรู้ที่เป็นระเบียบ มีโต๊ะ ชั้นวางหนังสือ และตู้กระจกสำหรับแสดงผลงานของผู้เรียนและมีบางโรงเรียนที่ศูนย์อาเซียนกำลังอยู่ในระหว่างการปรับปรุงเพื่อขยายพื้นที่ และซ่อมแซมส่วนของพื้นที่ในห้องที่ชำรุด

2. แนวทางการสอนศิลปะของอาเซียนโดยใช้ศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม

2.1 การเตรียมการสอนของครูผู้สอน ก่อนทำความเข้าใจศิลปะของประเทศต่างๆ ในอาเซียน ครูผู้สอนจะต้องมีพื้นฐานความรู้เรื่องงานศิลปะไทย ลักษณะของงานศิลปะไทยในแต่ละประเภท รวมทั้งอิทธิพลทางสังคม วัฒนธรรมที่ส่งผลต่อรูปแบบของงานศิลปะไทย โดยอาจทำการศึกษาพัฒนาการของศิลปะไทยในอดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีรูปแบบในแต่ละยุคสมัยหรือมีพัฒนาการมาอย่างไรบ้าง เมื่อเข้าใจพื้นฐานทางศิลปะไทยในระดับหนึ่งแล้ว จะสามารถศึกษาเปรียบเทียบและทำความเข้าใจระหว่างรูปแบบของงานศิลปะไทยกับงานศิลปะของประเทศต่างๆ ในอาเซียนได้ นอกจากนี้ครูผู้สอนจะต้องระมัดระวังในการแสดงออกทางทัศนคติของตนเป็นอย่างดี พยายามนำเสนอด้วยความเป็นกลางและหลีกเลี่ยงประเด็นที่เปราะบาง เช่น ความเชื่อในการนับถือศาสนา เชื้อชาติ โดยต้องไม่เปรียบเทียบในเชิงดูถูก

ในส่วนของการสืบค้นข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนควรเลือกแหล่งข้อมูลเชิงวิชาการที่มีแหล่งอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ สามารถตรวจสอบได้ มีความสอดคล้องกับแผนการเรียนรู้ ในกรณีที่เป็นแหล่งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตจะต้องมีหลักฐานที่สามารถอ้างอิงได้ หรือมีความสอดคล้องกับเอกสารตำรา

และต้องมีเนื้อหาที่มีความชัดเจน ตรงประเด็น และทันสมัย นอกจากนี้ควรปรึกษากับผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าว เพื่อให้ได้มาซึ่งแหล่งข้อมูลที่ถูกต้อง

2.2 เนื้อหาที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เนื้อหาหลักๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนศิลปะของอาเซียนโดยใช้ศิลปะศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.2.1 เนื้อหาด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นการนำเสนอบริบททางสังคม และวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะ เช่น หลักคำสอนของแต่ละศาสนา หรือความเชื่อที่ส่งผลต่อการสร้างงานศิลปะให้เกิดรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เนื้อหาทางวัฒนธรรมหรือประเพณีของแต่ละชนชาติ เป็นต้น

2.2.2 เนื้อหาด้านกระบวนการสร้างงานศิลปะ เนื้อหาส่วนนี้จัดอยู่ในแกนศิลปะปฏิบัติที่ให้ความรู้ทางด้านทักษะกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะ ครูผู้สอนสามารถให้ความรู้เบื้องต้นในเรื่องทัศนธาตุ การจัดองค์ประกอบศิลป์ การใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างง่ายในการสร้างสรรค์ผลงาน ประเภทและรูปแบบงานศิลปกรรมของกลุ่มประเทศสมาชิกในอาเซียนที่มีความใกล้เคียงกับงานศิลปกรรมของไทย การประยุกต์ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่เพื่อนำมาสร้างสรรค์ผลงานและเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับทักษะความสามารถของผู้เรียน และการสอดแทรกเรื่องภาษา คำศัพท์อย่างง่ายที่ใช้ในงานศิลปะของชาติต่างๆ ในอาเซียน

2.2.3 เนื้อหาด้านรูปแบบของงานศิลปกรรมในแต่ละกลุ่มวัฒนธรรม โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบของงานศิลปะแต่ละประเภทในอาเซียน แบ่งตามกลุ่มวัฒนธรรมที่มีลักษณะร่วมกันในการนับถือศาสนาและบริบทของพื้นที่ อันได้แก่ รูปแบบงานศิลปะของกลุ่มวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำโขง (พม่า ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม) ศิลปะในกลุ่มวัฒนธรรม มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน และสิงคโปร์ และกลุ่มวัฒนธรรมฟิลิปปินส์

2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แนวทางในการจัดกิจกรรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 การจัดอภิปรายในชั้นเรียนถึงรูปแบบและวิธีการสร้างงานศิลปะของอาเซียน อิทธิพลทางศาสนา สังคม วัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดรูปแบบของงานศิลปะ

2.3.2 กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นหาความรู้ด้วยตนเองแล้วนำมาแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อคิดเห็นกันในชั้นเรียน โดยอาจนำเสนอเป็นสื่อการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ

2.3.3 การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่มีเนื้อหาที่แสดงถึงกับวัฒนธรรม ประเพณีของชนชาติต่างๆ ในอาเซียน บูรณาการความรู้เรื่องศิลปะ วัฒนธรรมของอาเซียนกับความรู้ในเรื่ององค์ประกอบศิลป์มาจัดเป็นกิจกรรมทางศิลปะปฏิบัติ เช่น การวาดภาพระบายสี การปั้น การปะติด

2.3.4 การฝึกทักษะและการเรียนรู้ตามแนวทางของการสร้างสรรค์งานของประเทศในอาเซียน ตัวอย่างการจัดกิจกรรม เช่น การสร้างสรรค์งานศิลปะด้วยการปะติดกระดาษ โดยได้แรงบันดาลใจจากงานศิลปะประดับกระจกของวัดเชียงทองในหลวงพระบาง กิจกรรมการประดิษฐ์วาว โดยได้เทคนิคการวาดลวดลายบนวาว จากการทำวาววงเดือนของมาเลเซีย กิจกรรมการทำผ้าบาติก เป็นต้น

2.3.5 การใช้วัสดุธรรมชาติหรือวัสดุในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์งานศิลปะ

2.3.6 กิจกรรมในรูปแบบของเกม การละเล่น เป็นกิจกรรมกลุ่มที่เป็นการละเล่น หรือเกมความรู้ที่สอดแทรกเรื่องศิลปะ วัฒนธรรมในอาเซียนเช่น การเล่านิทาน การต่อภาพจิ๊กซอว์รูปศาสนสถานสำคัญในอาเซียน หรือการต่อโมเดลจำลองรูปอาคารสถาปัตยกรรมที่มีองค์ประกอบอย่างง่าย ไม่ซับซ้อน

2.3.7 กิจกรรมที่บูรณาการทั้งสาระทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ ในแนวทางนี้สามารถจัดเป็นกิจกรรมเสริมในโรงเรียน โดยอาจจัดในกิจกรรมวันอาเซียน ครูผู้สอนบูรณาการสาระทางทัศนศิลป์ ดนตรี และ

นาฏศิลป์ โดยสามารถจัดเป็นกิจกรรมการแสดงประกอบเพลงอาเซียน มีการออกแบบสร้างสรรค์เครื่องแต่งกาย และออกแบบท่ารำโดยประยุกต์ท่ารำจากประเทศต่างๆ ในอาเซียน

2.3.8 การจัดนิทรรศการภายในโรงเรียน จัดนิทรรศการที่เกี่ยวกับศิลปะ และวัฒนธรรมของแต่ละชาติในอาเซียน ซึ่งกิจกรรมนี้สามารถบูรณาการได้กับทุกสาระการเรียนรู้

2.3.9 กิจกรรมจัดทัศนศึกษา ครูผู้สอนสำรวจแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่มีความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรม เช่น แหล่งชุมชนกลุ่มน้อยที่มีศิลปะ วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเองประจำเผ่า ศาสนสถาน ที่ได้รับอิทธิพลจากการสร้างงานศิลปะของประเทศสมาชิกอาเซียน เช่น ปราสาทหิน มัสยิด โบสถ์ เป็นต้น

2.4. สื่อการสอน จะต้องพิจารณาว่าสื่อการสอนใดที่เหมาะสมกับประเด็นหรือหัวข้อที่นำมาจัดการเรียนการสอน หรือสภาพความพร้อมของโรงเรียน ได้แก่

2.4.1 สื่อประเภทหนังสือหรือเอกสาร ตำรา ควรมีเนื้อหาที่ชัดเจน สามารถให้ความรู้เบื้องต้นได้ โดยที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้ง่าย ไม่ซับซ้อน เข้ากับบริบท สภาพแวดล้อมและศักยภาพของผู้เรียน มีการอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือทั้งฉบับภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ หากเป็นหนังสือภาพประกอบ ควรมีภาพชัดเจน มีสีสันสดใสดึงดูดความสนใจของผู้เรียน

2.4.2 สื่อประเภทภาพถ่าย ควรมีภาพที่ชัดเจน ครูผู้สอนสามารถหยิบยกตัวอย่างงานศาสนสถาน ที่มาจากแหล่งที่ต่างกัน เพื่อให้ผู้เรียนวิเคราะห์รูปร่าง รูปทรง คติ ความเชื่อ ที่ส่งผลต่อรูปแบบในการสร้างศาสนสถาน สังเกตความเหมือน ความแตกต่างและ ควรมีภาพตัวอย่างงานศิลปะร่วมสมัย งานประยุกต์ศิลป์ หรืองานพาณิชย์ศิลป์จากประเทศต่างๆ ในอาเซียน

2.4.3 สื่อประเภทแผนที่แสดงแหล่งที่ตั้งของอาณาจักรและโบราณสถานที่สำคัญในอดีต มีความสำคัญที่จะทำให้ทราบว่าในอดีตมีการใช้เส้นทางใดบ้างในการเดินทางส่งผ่านจากวัฒนธรรมหนึ่งสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง

2.4.4 สื่อประเภทวัตถุจำลอง อาจเป็นงานประติมากรรมจำลองแบบ หรือสถาปัตยกรรมแบบย่อส่วน ควรมีคำอธิบายกำกับ หรือหากเป็นสถาปัตยกรรมแบบย่อส่วนควรมีการแสดงองค์ประกอบของงานสถาปัตยกรรมนั้นและแสดงให้เห็นความแตกต่างของสถาปัตยกรรมในแต่ละศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถจำแนกรูปแบบได้อย่างง่าย

2.4.5 สื่อการสอนประเภทเกม จะช่วยทำให้การเรียนรู้ไม่น่าเบื่อ ผู้เรียนสนุกสนาน และกระตุ้นให้อยากเรียนรู้มากขึ้น แต่ไม่ควรนำมาใช้ในการวัดประเมินผล เพราะจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกเครียด

2.4.6 สื่อการสอนประเภทเทคโนโลยี ได้แก่ อินเทอร์เน็ต วิกิพีเดีย หรือสามารถเป็นแอปพลิเคชันที่ผู้เรียนสามารถดาวน์โหลดเก็บไว้ในอุปกรณ์คอมพิวเตอร์หรือแท็บเล็ต

2.4.7 สื่อประเภทบุคคล บุคลากรผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ และวัฒนธรรมในอาเซียน โดยอาจเป็นผู้เชี่ยวชาญในประเทศและจากประเทศในอาเซียนไม่ว่าจะเป็น นักวิชาการด้านศิลปะ และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ นักการทูตที่ประจำในประเทศไทยหรือคนจากประเทศเพื่อนบ้านที่เข้ามาทำงานในไทย มาให้ความรู้ด้านศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องจากผู้ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้นโดยตรง

2.4.8 สื่อที่เป็นแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ ได้แก่ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์วัฒนธรรม ศาสนสถาน แหล่งโบราณสถาน และแหล่งโบราณวัตถุ แหล่งชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดผู้เรียนซึ่งสามารถมองเห็นและจับต้องได้ง่าย

2.5 การวัดประเมินผล เป็นการประเมินว่า ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะและเจตคติตามวัตถุประสงค์ที่ครูผู้สอนกำหนดไว้หรือไม่ แนวทางการประเมินผลมีดังต่อไปนี้

2.5.1 การทำแบบทดสอบความรู้ โดยอาจมีการทำแบบทดสอบก่อน และหลังเรียนเพื่อเปรียบเทียบดูพัฒนาการและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.5.2 การสังเกตพฤติกรรมโดยการเก็บข้อมูลระหว่างที่ผู้เรียนกำลังอยู่ในระหว่างปฏิบัติผลงาน

2.5.3 การตอบคำถามในชั้นเรียน โดยที่ผู้เรียนสามารถระบุ แจกแจงในเบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะของงานศิลปกรรมในแต่ละศาสนาที่ปรากฏในอาเซียน โดยสามารถอธิบายถึงลักษณะเด่นของงานศิลปกรรมในแต่ละศาสนาได้และสามารถระบุได้ว่าลักษณะของงานศิลปกรรมนั้นเป็นของชนชาติใด

2.5.4 การถ่ายทอดผลงานศิลปะของผู้เรียน ว่าผู้เรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะของอาเซียนมากน้อยเพียงใด

2.5.5 ความคิดสร้างสรรค์ในการถ่ายทอดผลงาน คือสามารถถ่ายทอดความคิดและจินตนาการที่สะท้อนเรื่องราวทางศิลปะ วัฒนธรรมของประเทศต่างๆ ในอาเซียนได้

2.5.6 ทักษะในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ การประยุกต์ใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ผลงาน การพิจารณาจากขั้นตอนในการสร้างสรรค์ผลงาน

2.5.7 เพิ่มสะสมงาน ซึ่งเพิ่มสะสมงานจะช่วยให้ประเมินภาพรวมของผู้เรียน ดูพัฒนาการทางทักษะของผู้เรียน

2.5.8 ประเมินจากความคิด ทักษะคิดที่มีต่อประเทศเพื่อนบ้านผ่านการถ่ายทอดลงในผลงาน

2.5.9 การใช้แบบสอบถามเพื่อวัดทัศนคติของผู้เรียนจากการเรียนรู้เรื่องศิลปะของอาเซียน

ผลลัพธ์ที่ครูผู้สอนคาดหวังเป็นอย่างยิ่งในการสอนศิลปะของอาเซียนแบบพหุวัฒนธรรม คือ การที่ผู้เรียนยอมรับและเห็นคุณค่าของงานศิลปะที่มาจากสังคม วัฒนธรรมที่มีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งนี้ครูผู้สอนอาจต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูผู้สอนด้วยกันในแต่ละภูมิภาคเพื่อศึกษาถึงรูปแบบ แนวทางการสอนที่เกิดจากความแตกต่างทางบริบทวัฒนธรรมในแต่ละภูมิภาคเพื่อมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับการสอนของตนเอง และในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรมทั้งไทยและอาเซียน ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนในการจัดการศึกษา เพื่อให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุผลอย่างสูงสุด

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการสอนศิลปะของอาเซียนระดับประถมศึกษาโดยใช้ศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ 5 ประเด็น ดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ ครูผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่า ผู้เรียนควรมีความรู้ ความเข้าใจในศิลปะ วัฒนธรรมโดยรวมของแต่ละประเทศในอาเซียน สามารถเปรียบเทียบ เชื่อมโยงระหว่างงานศิลปะไทยกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีความคล้ายคลึงกันได้ สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้สร้างสรรค์ผลงานของตนเอง และควรมีทัศนคติที่ดีต่อประเทศเพื่อนบ้านผ่านการเรียนรู้ทางศิลปะ

2. การกำหนดเนื้อหาสาระ เนื้อหาที่ถ่ายทอดแก่ผู้เรียนในเรื่องศิลปะของอาเซียนนั้น ครูผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่า ควรมีเนื้อหาในเรื่องรูปแบบของงานศิลปกรรมของประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีความใกล้เคียงกับงานศิลปกรรมของไทย เช่น งานศิลปะของลาว พม่า กัมพูชา จากข้อคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการเชื่อมโยงประสบการณ์ความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ คือ การให้เนื้อหาที่มีความใกล้เคียงกับ

สิ่งที่ผู้เรียนคุ้นเคยมาก่อนนั้นควรพิจารณาจากการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ค่อยๆ เรียนรู้จากสิ่งที่ผู้เรียนมีความเคยชินหรือเคยพบเห็นมาก่อน แล้วจึงค่อยๆ ขยายการรับรู้ไปสู่ประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคิดเชื่อมโยงได้ระหว่างประสบการณ์ที่ผู้เรียนเคยพบเห็นกับประสบการณ์ใหม่ (อรรถวิวัฒน์ ตะกั่วทุ่ง, 2546) สำหรับการหยิบยกด้านเนื้อหาทางสังคม วัฒนธรรมกับการสร้างสรรค์งานศิลปะนั้น ควรมีเนื้อหา เช่น ศาสนา กลุ่มชนชาติที่สร้างงานศิลปะ ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประเด็นเหล่านี้ล้วนทำให้เกิดลักษณะและรูปแบบของงานศิลปะที่มีความแตกต่างกัน เนื้อหาดังกล่าวนี้จะทำให้ผู้เรียนเรียนรู้และเข้าใจว่ารูปแบบงานศิลปะที่มีความหลากหลาย มีมุมมองความงามที่แตกต่างกันออกไปซึ่งไม่สามารถกำหนดหรือใช้มาตรฐานเดียวกันวัดคุณค่าความงามของแต่ละที่ได้ การให้ความสำคัญต่อความเข้าใจในบริบทของความแตกต่างหลากหลายนี้ ครูผู้สอนจะต้องยกตัวอย่างที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความชื่นชมในความแตกต่างทางสุนทรียะ มีความเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีและเอื้อให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้เชื่อมโยงในความแตกต่างหลากหลายในสังคม (Delacruz, 1996) ครูควรให้ผู้เรียนได้รับรู้ผ่านการสังเกตถึงความต่างทั้งกับผลงานศิลปะในวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมอื่น หาหนทางส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าทั้งศิลปะของชาติตนและชาติอื่น (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2545)

3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมทั้งด้านความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดีต่อประเทศเพื่อนบ้าน โดยกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านความรู้ ได้แก่ การอภิปรายในชั้นเรียนเกี่ยวกับศิลปะ และวัฒนธรรมร่วมระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งกิจกรรมในด้านความรู้นี้สามารถที่จะนำผู้เรียนไปสู่ความซาบซึ้งในงานศิลปะ ซึ่งพาร์ โยฮันเซนกล่าวว่า การที่ผู้เรียนพิจารณาวิเคราะห์งานศิลปะด้วยสายตาและแสดงความคิดเห็นด้วยคำพูดจากความรู้สึกร่วมตัว ในลักษณะ ไร้มายา (Naive) โดยไม่ต้องคำนึงความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้น หรือความคิดเห็นของผู้อื่น (เช่นนักวิจารณ์ศิลปะ) หรือไม่คำนึงถึงว่าผู้สร้างงานคือใคร สำคัญหรือมีชื่อเสียงเช่นไร หรือไม่คำนึงว่าสิ่งนั้นของสูงหรือรูปเคารพ ซึ่งต้องพูดด้วยความเคารพบูชา เป็นต้น นั่นคือ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนฝึกให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นส่วนตัว เฉพาะตัวอย่างจริงใจ เมื่อฝึกดังนี้แล้วผู้เรียนพร้อมที่จะก้าวไปสู่ขั้นฝึกความซาบซึ้งในศิลปะ (Johansen, 1978 อ้างถึงใน มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2545)

สำหรับกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านทักษะครูผู้สอนแสดงความคิดเห็นในการใช้วัสดุในท้องถิ่นมาสร้างงานศิลปะโดยอิงจากรูปแบบการสร้างงานศิลปะของประเทศเพื่อนบ้าน และการสร้างสรรค์งานศิลปะโดยมีหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องราว ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมของผู้คนในอาเซียน สำหรับผู้เชี่ยวชาญได้เสนอความคิดในการจัดกิจกรรมที่เป็นการละเล่น เกมเสริมความรู้เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้และช่วยให้เกิดความจำได้ง่ายขึ้น ส่วนกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านเจตคติ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องอัตลักษณ์ของคนแต่ละชาติพันธุ์ต่างๆ ในอาเซียน เช่น การแสดงการละเล่น การแต่งกาย การเรียนรู้ภาษาของชนชาติต่างๆ

4. สื่อการสอน จากความคิดเห็นของครูผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญสามารถสรุปได้ว่า ควรเป็นสื่อการสอนที่กระตุ้นความสนใจของผู้เรียน มีเนื้อหาชัดเจน ตรงประเด็น มีเนื้อหาที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มีความน่าเชื่อถือ และควรเป็นสื่อที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน ประเภทของสื่อที่ครูผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญแนะนำคือ สื่อการสอนประเภทรูปภาพ รองลงมาคือ สื่อการสอนประเภทเกม และสื่อการสอนประเภทเทคโนโลยีมัลติมีเดีย หรือสื่อที่มีภาพเคลื่อนไหว ซึ่งจากผลการวิจัย แสดงให้เห็นว่า นอกจากเอกสารตำราแล้ว วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ก็สามารถใช้เป็นสื่อการสอนได้ สื่อการสอนมิใช่เป็นเพียงวัสดุอุปกรณ์ที่มนุษย์ใช้เทคโนโลยีประดิษฐ์ขึ้นมาเท่านั้น แต่ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนนำมาใช้เป็นสื่อการสอนได้ทั้งสิ้น สื่อการสอนช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจให้กับผู้เรียน ทั้งนี้ต้องสัมพันธ์กับเนื้อหา

บทเรียนและจุดมุ่งหมายที่จะสอน เนื้อหา ถูกต้องทันสมัยเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และต้องเข้าใจ ลักษณะเฉพาะของสื่อชนิดต่างๆ แต่ละชนิดว่า สามารถสร้างความสนใจและให้ความหมายต่อประสบการณ์ การเรียนรู้แก่ผู้เรียนอย่างไรบ้าง (กิดานันท์ มลิทอง, 2548) ทั้งนี้ สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่สามารถสร้างศักยภาพ ในการรับรู้และเรียนรู้ให้แก่เด็กยุคปัจจุบันเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ต้องระวังเรื่องข้อมูลที่ไม่สมควรต่อการเผยแพร่ ให้เด็กเห็นซึ่งก็มีอยู่มากเช่นกัน สื่อเทคโนโลยีจึงค่อนข้างจะเป็นดาบสองคมที่ควรต้องมีผู้ใหญ่เป็นผู้ดูแลควบคุม (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2545)

5. การวัดประเมินผล จากผลการวิจัยพบว่า ควรเป็นการประเมินผลตามแผนการสอนที่กำหนดไว้ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินสามารถใช้แบบทดสอบ โดยอาจสร้างเป็นแบบทดสอบก่อน-หลังเรียน ผู้เชี่ยวชาญ ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า การประเมินที่มีประสิทธิภาพควรประเมินจากความเข้าใจอันแท้จริงของผู้เรียนไม่ใช่ ประเมินจากการทดสอบความจำ ในการประเมินทางทักษะครูผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่า ควรมี การประเมินจากความคิดสร้างสรรค์ การนำความรู้มาประยุกต์ใช้สร้างสรรค์งานศิลปะของตนเองได้ตรงตาม วัตถุประสงค์ที่ครูผู้สอนกำหนด การใช้วัสดุอุปกรณ์ มีครูผู้สอนที่ให้ความคิดเห็นว่า การประเมินผลทางทักษะ จะดูที่ผลงานเพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่ต้องพิจารณาขั้นตอนกระบวนการสร้างผลงานของผู้เรียนด้วย โดยอาศัย การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน ในการประเมินทางทักษะนี้ จะเป็นลักษณะการประเมินตามสภาพจริง ซึ่ง ชนาธิป พรกุล (2551) กล่าวว่า การประเมินตามสภาพจริงเป็นวิธีการที่สามารถค้นหาความสามารถและ ความก้าวหน้าในการเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียน ข้อมูลที่ได้สามารถนำมาใช้ประกอบการตัดสินผลการเรียนรู้ ของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ควรมีการส่งเสริมศิลปะ และวัฒนธรรมความเป็นไทยควบคู่ไปกับการศึกษาเรียนรู้ศิลปะ และ วัฒนธรรมของอาเซียน
2. ควรมีการสร้างชุดความรู้ในเรื่องศิลปะของอาเซียน ที่เหมาะกับผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น
3. ควรมีการศึกษาเพื่อจัดทำแหล่งข้อมูลสำหรับสืบค้นเรื่องศิลปะและวัฒนธรรมของอาเซียน
4. ครูผู้สอนควรมีทัศนคติที่เป็นกลาง และมีมุมมองที่เปิดกว้างต่อประเทศสมาชิกในอาเซียน
5. ควรมีการร่วมมือระหว่างหน่วยงานการศึกษา ภาครัฐ เอกชนในการจัดความรู้เรื่องศิลปะอาเซียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิจัยที่เปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนระหว่างโรงเรียนต้นแบบการพัฒนาสู่อาเซียน และโรงเรียนที่ไม่ได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนต้นแบบ
2. การศึกษาผลการสอนศิลปะของอาเซียนระดับชั้นประถมศึกษาโดยใช้ศิลปศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม
3. การศึกษาการจัดการสอนศิลปะของอาเซียนระดับชั้นประถมศึกษาโดยบูรณาการกับสาระดนตรีและ นาฏศิลป์
4. การศึกษาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครูผู้สอนสาระทัศนศิลป์ในการสอนศิลปะของอาเซียนของแต่ละ ภูมิภาคในประเทศไทย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมอาเซียน. (2552). *แผนงานการจัดตั้งประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ.2009-2015)*. กรุงเทพฯ: คารีสม่า มีเดีย.
- กิตานันท์ มลิทอง. (2548). *เทคโนโลยีและการสื่อสารเพื่อการศึกษา*. กรุงเทพฯ: รุ่งอรุณการพิมพ์.
- ชนาธิป พรกุล. (2551). *การออกแบบการสอน การบูรณาการการอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชะวักชัย ภาติณฐ์. (2544). *ทัศนศิลป์วิจักษ์*. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
- ธิดา สาระยา. (2552). *อารยธรรมไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. (2545). *กระบวนการเรียนการสอนทัศนศิลป์ในระดับประถมศึกษาสำหรับครูยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุนทร ชุตินทรานนท์. (2552). *ชาตินิยมในแบบเรียนไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *แนวทางการจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน ระดับประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง. (2546). *คู่มือปฏิบัติการเรียนการสอนยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

ภาษาอังกฤษ

- Bates, J. K. (2000). *Becoming an art teacher*. United States of America: Towson states University.
- Delacruz, E. M. (1996). Approaches to multicultural in art education curriculum produce: business as usual. *Journal of Aesthetic Education*, 30(1), 85-97.
- Lowenfeld, V. & Britain, W.L. (1987). *Creative and mental growth*. United States of America: Prentice-Hall.
- Wasson, R., Stuhr, P., & Petrovich-Mwaniki, L. (1990). Teaching art in the multicultural classroom: Six position statements. *Studies in Art Education*.31, 4: 234-246.